

Het

Jaarboek

Kristiaan Borret

STADSBOUWMEESTER ANTWERPEN

in Ruimte

DIVERS

De praktijk van stedenbouw en ruimtelijke planning is in Vlaanderen gevarieerd, kwaliteitsvol en ambitieus. Dat uit zich niet alleen in het stijgend aantal inzendingen voor het Jaarboek, maar vooral in de groeiende verscheidenheid van de ontwerpen: beleidskaders, beeldkwaliteitsplannen, landschapsontwerpen, wijkcontracten, ontwerpend onderzoek en ontwerpen voor stadsvernieuwingprojecten, woonverkevelingen, bedrijventerreinen, publieke ruimte en verkeersinfrastructuur. Vanwege hun stedenbouwkundige impact op de omgeving zaten er bij de inzendingen zelfs gerealiseerde architectuurprojecten.

Slechts enkele inzendingen waren afkomstig van de Vlaamse overheid of de provincies. Het ging dus hoofdzakelijk om boeiend werk op gemeentelijk niveau. Daarbij waren er uiteraard nogal wat inzendingen van grotere steden zoals Gent en Antwerpen, maar toch vooral van kleinere steden en gemeenten zoals Deinze, Hoeselt, Wolvenstem of Neerpelt. Er was zelfs een ontwerp voor Porto (Portugal) – de Vlaamse stedenbouwkundigen slaan hun vleugels uit.

Het stedenbouwkundig ontwerp beperkt zich niet tot de wettelijk verankerde instrumenten van de ruimtelijke uitvoeringsplannen (RUP) of de structuurplannen. Integendeel. Met het decreet Ruimtelijke Ordening van 1999 zijn de ruimtelijke uitvoeringsplannen in de plaats gekomen van de bijzondere plannen van aanleg en werd structuurplanning de officiële planningsmethode van de overheid in Vlaanderen. Maar het is zonder meer verbazingwekkend dat er onder de inzendingen voor de periode 2006-2009 niet meer voorbeelden van die geïnstitutionaliseerde structuurplanning en RUP te vinden zijn.

Dat is merkwaardig, aangezien elke goed bestuurd gemeente nu over een structuurplan beschikt en het RUP een vertrouwd or-

De praktijk van stedenbouw en ruimtelijke planning is in Vlaanderen gevarieerd, kwaliteitsvol en ambitieus. Maar bij de inzendingen voor het Jaarboek Stedenbouw en Ruimtelijke Planning 2006-2009 zijn nauwelijks voorbeelden van structuurplanning en ruimtelijke uitvoeringsplannen te vinden.

In 2006 verscheen het eerste Jaarboek Stedenbouw en Ruimtelijke Planning. In die publicatie van de Vereniging voor Ruimte en Planning (VRP) werd verslag uitgebracht van wat in de periode 2002 - 2005 in Vlaanderen het vermelden waard was, en dat in het breedst mogelijke veld van stedenbouw en ruimtelijke planning: realisaties, plannen, processen, studies, projecten, trends en kwesties.

Eind 2008 werd in de schoot van de VRP met de voorbereiding van de tweede editie begonnen, dit keer voor de periode 2006 - 2009. Een nieuwe redactieploeg met Luuk Boelens, Kristiaan Borret, Michiel Dehaene, Stefan Devoldere, Ine Dhondt, Bruno Notteboom, Peter Renard en Peggy Totté toog aan het werk. In de zomer van 2009 werd een oproep tot inzendingen gepubliceerd. Helaas waren de middelen ontoereikend om in 2010 de tweede editie van het Jaarboek Stedenbouw en Ruimtelijke Planning ook daadwerkelijk te publiceren. Anders dan in de wereld van de architectuur - waar de jaarboeken om de twee jaar verschijnen en er intussen een traditie van bijna twintig jaar bestaat – zou het bij stedenbouw en ruimtelijke planning dus wel eens bij een eenmalig jaarboek kunnen blijven.

Tijdens de zoektocht naar publicatiefondsen bleven de redactie noch de inzenders bij de pakken neerzitten. Ten gevolge van de oproep, een rondvraag bij de Vlaams Bouwmeester en het grasduinen in de inzendingen voor de Planningsprijzen, kon de jury zich over meer dan honderd vijftig inzendingen buigen. De redactie is in de loop van 2010 meermaals samengekomen om over de inzendingen van gedachten te wisselen en de in de ontwerpen terugkerende thema's in kaart te brengen. In dit nummer van Ruimte doen we verslag van de belangrijkste bij de redactie gegroeide inzichten en indrukken.

➤ *Kijk eens hoe mooi het er zal uitzien* ◀

› Meer dan honderdvijftig inzendingen ‹

deningsinstrument is geworden. Maar geen van beide instrumenten wordt door de inzenders de moeite waard geacht om ermee naar buiten te komen, als een kans gezien om zich te onderscheiden of als een speerpunt van de discipline beschouwd. Komt dat omdat het nieuwe van het structuurplan en het RUP intussen eraf is? Of is er een andere verklaring?

TRANSFORMATIE

Vernieuwings- en transformatieprojecten vormen het gros van de inzendingen. Het betreft ontwerpen voor stationsomgevingen, stadsdelen, bouwblokken, dorpskernen... Het gaat telkens om complexe opdrachten waarbij de ontwerper de gefragmenteerde eigendomsstructuur, de logica van bestaande en nieuwe programma's (of het ontbreken van die logica), en de context van het omringende weefsel als een uitdaging ziet. Goed nieuws is dat er in Vlaanderen de afgelopen jaren nogal wat kennis over de ontwerpmatige aanpak van dergelijke transformaties is opgebouwd. De impulsen die van het Vlaams stedenbeleid blijven uitgaan, zijn zeker niet vreemd aan deze geslaagde "capacity building".

Nog een markante trend is de grote hoeveelheid inzendingen waarin ontwerpers een verkeersinfrastructurale opgave tot een ruimtelijke opdracht opwaarderen. Hier is ontegensprekelijk de invloed van Marcel Smets merkbaar - als Vlaams Bouwmeester (2005 – 2010) heeft Smets van deze omslag in het denken over "de laatste grote publieke investeringen" zijn waarmerk gemaakt.

De aanleg van publieke ruimte of de inrichting van het landschap zijn vaak prozaïsche en op concrete realisering gerichte projecten. Maar ook deze uitvoeringsprojecten kunnen aanleiding geven tot grondige stedenbouwkundige reflectie: hoe kan een nieuw plein of een landschapspark de eerste stap binnen een ruimer kader zijn? En er zijn ook de masterplannen, stadsontwerpen en beeldkwaliteitsplannen die bepalen hoe een project zich inpast in het ruimtelijk beeld van het territorium en zo de schaal van het project kan overstijgen.

ROBUUST ONTWERP

Het stedenbouwkundige ontwerp lijkt wel overal aanwezig: het ent zich op andere opdrachten en geeft die een ruimer bereik. Het duikt op in de discipline van het stadsontwerp, dat bij voorkeur aandacht schenkt aan de concrete ruimtelijke verschijningsvorm en zich hoedt voor al te abstracte of algemene planningstaal. En tegelijk wordt

de discipline zelf hervormd, aangezien in veel stadsontwerpen de eindsituatie wordt geschetst. Die obsessie om uit te pakken met gelikte plaatjes van kijk eens hoe mooi het er zal uitzien, betekent een verarming van het stadsontwerp. Dat stadsontwerp verwordt op die manier immers tot een statisch eindbeeld, niets meer dan een heel groot architectuurontwerp. Maar omdat zo'n stadsontwerp elke ontwikkeling en dynamiek uitsluit, is het tot mislukken gedoemd.

In de oogst van inzendingen uit de periode 2006-2009 tekent zich gelukkig een ander soort stadsontwerp af. Dat onderscheidt zich van de projectmodus die in de gebiedsgerichte projectontwikkeling in Europa gangbaar was geworden – tenminste tot de vastgoedcrisis daaraan een eind heeft gemaakt. Het andere stadsontwerp leidt tot interessante vragen. Hoe kan een stedenbouwkundig ontwerp ruimtelijk beeldend zijn zonder een eindbeeld te fixeren? Kan het open functioneren zonder nietszeggend te zijn? Kan het een perspectief aanreiken in plaats van de eindmeet vast te leggen? Als het stadsontwerp robuust en eenvoudig is, verwerft het een status op middenlange termijn en krijgt het sturende werking voor de ontwikkeling van een site, zoals (een deeluitwerking van) een structuurplan dat kan doen. Deze vorm van stedenbouwkundig ontwerp geeft duidelijk richting, zonder alles vast te leggen. Het is een tendens die in heel Europa waarneembaar is.

ZURICH

Na het failliet van de integrale gebiedsontwikkeling wordt in Nederland op intensieve wijze gezocht naar een meer vlottende stedenbouw die een alternatief biedt voor de eindbeeldplanning. Op het Franse Ile-de-Nantes heeft Alexandre Chemetoff het voorbijee decennium met zijn "plan guide" aangetoond hoe de wisselvallige stadsontwikkeling zonder voorschriften en procedures voor de korte termijn – maar wel met een langetermijnperspectief – kan worden begeleid. En in Zurich hebben diverse belangengroepen zich gevonden in een eigen model van "Konzeptionelle Städtebau" om de stedelijke transformatie gezamenlijk in een bepaalde richting te doen verlopen, zonder dat het resultaat vooraf is bepaald.

Ook in Vlaanderen is de afgelopen jaren dus gewerkt aan een methode van stedenbouwkundig ontwerp die verruimt zonder te incorporeren. Die manier van ontwerpen heeft het potentieel in zich om "bottom-up" de structuurplanning uit de impasse te halen waarin die is verzeild nu alle provinciale en bijna alle gemeentelijke structuurplannen eindelijk zijn afgerond.

Het Vlaanderen van morgen bedenken we vandaag. In wat voor omgeving wil je leven? Hoe wil jij dat Vlaanderen ruimtelijk evolueert? Doe van 7 april tot 28 mei de test op www.ruimtevoormorgen.be en inspireer het beleid! Wie weet win je een ballonvlucht voor twee.

**BELEIDSPLAN
RUIMTE**
Samen denken over de Vlaamse Ruimte

Vlaamse overheid

Vlaanderen
In Actie
Pact 2020